

Ivana Čapeta Rakić – Giuseppe Capriotti

Dvije marijanske ikonografske teme pred licem Islama
Jadranski primjeri u ranom novom vijeku

U ovom se tekstu analizira i tumači ikonografska uloga koja je dodijeljena pripadnicima Islama u djelima marijanske ikonografije, točnije u dvjema specifičnim temama: *Disputa o Bezgrešnom začecu Marijinu* i *Gospa od Ružarija*. Te su dvije teme u razdoblju od 16. do 18. stoljeća podjednako često bile prikazivane na slikarskim djelima na obje strane jadranske obale, koje predstavljaju geografsku okosnicu ovoga rada. U prvom dijelu se razmatra uloga slavnog arapskog astrologa i filozofa Albumasara, koji djeluje u 9. stoljeću i koji je prikazan u lijevom, donjem kutu slike *Disputa o Bezgrešnom začecu Marijinu* iz franjevačke crkve Uznesenja Marijina na Poljudu u Splitu. Tu je sliku naslikao Mihovil Luposignoli, vojni inženjer, arhitekt, projektant oltara i slikar 1727. godine kao kopiju prema starijem izvorniku iz 1518. godine, a čiji je autor bio izvjesni Nikola Bralić (Nicola Brazzo Giacortino). Albumasar u rukama drži armilarnu sferu i svitak s natpisom koji je preuzet iz njegove knjige prevedene na latinski pod naslovom *Introductorium in astronomiam*. Citat se odnosi na parafrazu proročanstva dvojice poganskih astronoma, Hermesa i Astalijusa. Istraživanjem je utvrđena duga egzegeza spomenutog citata zahvaljujući čemu je nekoliko kršćanskih apologeta pogrešno smatralo Albumasara prorokom, koristeći ga pritom u obrani nauka o Bezgrešnom začecu Marijinu. Slična je uloga dodijeljena i prikazu proroka Muhameda koji je na istoj slici prikazan u desnom, donjem kutu. Premda se u dosadašnjoj literaturi isticalo da je ovo jedan od njegovih rijetkih figuralnih prikaza, u ovom smo radu ukazali na još nekoliko postojećih primjera. Riječ je o djelima koja prikazuju *Disputu o Bezgrešnoj* Francesca Signorellija u crkvi Santa Maria al Calcinaio pokraj Cortone, a vjerujemo da je Muhamed prikazan i na slici u crkvi San Gregorio u Mogliano, koju je 1546. godine potpisao slikar Durante Nobili. U drugom dijelu članka razmatra se ikonografska tema *Gospa od Ružarija*, koju je širio dominikanski red, poglavito nakon bitke kod Lepanta, i koja se predstavlja kao providonosna pobjeda kršćanstva nad islamom. Nakon bitke se nastavlja prikazivati „neutralna“ ikonografija s dominikanskim svecima i otajstvima, poglavito u djelima zapadne obale Jadrana. Istodobno, na objema obalama, a poglavito istočnoj, *Gospa od Ružarija* se uprizoruje zajedno s pobjednicima bitke kod Lepanta (papom, španjolskim kraljem, venecijanskim duždem ili njihovim predstavnicima), čime ova ikonografska tema dobiva jasno političko značenje. Iznimno se na zapadnoj obali, tijekom 18. stoljeća, tema transformira u eksplicitno protu-osmansku (ili protu-islamsku), kad se osmanski robovi uprizoruju kao ratni plijen ispod Bogorodice. Za kraj, kroz poredbenu perspektivu, ovaj članak također analizira povijesne uzroke koji su generirali ove ikonografske specifičnosti u svjetlu različitih gospodarskih i trgovačkih odnosa dviju obala imale s osmanskim carstvom.